

Sygn. akt I CSK 639/17

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z wniosku R. A.-D.

przy uczestnictwie J. J.

o podział majątku wspólnego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 16 listopada 2018 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od postanowienia

Sądu Okręgowego w W.

z dnia 29 marca 2017 r., sygn. akt IV Ca [...],

1/ oddala skargę kasacyjną,

**2/ zasądza od wnioskodawczynie na rzecz uczestnika kwotę
5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 14 października 2015 r. Sąd Rejonowy w W. ustalił, że w skład majątku wspólnego objętego małżeńską wspólnością ustawową wnioskodawczynie R. W. A.-D. i uczestnika J. J. J. wchodzi ruchomości szczegółowo opisane w punkcie pierwszym postanowienia o wartości łącznej 5400 zł, oddalił wniosek uczestnika o ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym i dokonał podziału majątku wspólnego w ten sposób, że wszystkie składniki majątkowe wymienione w punkcie pierwszym postanowienia przyznał na własność uczestnikowi, obciążając go z tego tytułu spłatą w kwocie 2.700 zł oraz zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kwotę 152.240 zł tytułem rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika.

Sąd Rejonowy ustalił, że od dnia 8 czerwca 1991 r. do dnia 8 października 2008 r., strony pozostawały w związku małżeńskim, który został rozwiązany przez rozwód z wyłącznej winy wnioskodawczynie. W dniu 27 grudnia 1993 r. uczestnik otrzymał od swoich rodziców darowiznę prawa wieczystego użytkowania działki nr [...] o powierzchni 0,0551 ha, położonej w K., przy ulicy S. [...]. Następnie prawo użytkowania wieczystego tej działki, przekształcone zostało decyzją administracyjną z dnia 20 listopada 1998 r. w prawo własności. Obecnie dla tej nieruchomości prowadzona jest w Sądzie Rejonowym w W. księga wieczysta nr [...], w której jako właściciel wpisany jest uczestnik. Budowa domu na tej nieruchomości rozpoczęła się w 1996 r. i została doprowadzona w tym samym roku przez uczestnika do stanu surowego zamkniętego ze środków pieniężnych, które zgromadził jeszcze przed zawarciem małżeństwa. Środki na tę budowę pochodziły również z książeczki mieszkaniowej uczestnika. Ponadto uczestnik otrzymał w darowiźnie od ojca drewno na budowę. Wartość tej nieruchomości wraz z zabudowaniami w stanie surowym zamkniętym według stanu na 1996 r., a cen aktualnych wynosi 602.150 zł. Dalsze prace związane z wykończeniem domu i zagospodarowaniem terenu finansowane były już z dochodów stron, pochodzących z prowadzonej działalności gospodarczej oraz wspólnie zaciągniętego kredytu w kwocie 70.000 zł. Wartość tej nieruchomości według stanu na dzień 8 października 2008 r. i cen aktualnych wynosi 906.630 zł. W trakcie

małżeństwa strony nabyły ruchomości stanowiące wyposażenie domu przy ulicy S. [...] w K. szczegółowo wymienione w punkcie pierwszym postanowienia o wartości łącznej 5400 zł.

Wnioskodawczyni 1 marca 1989 r. rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie krawiectwa pod nazwą „R.” R. J.. W dniu 25 maja 1993 r. uczestnicy zaczęli prowadzić tę działalność wspólnie w formie spółki cywilnej zawartej na czas nieoznaczony pod nazwą „R.” s.c. R. i J. J.. Działalność ta była ich głównym źródłem dochodu, z którego utrzymywali gospodarstwo domowe oraz finansowali wykończenie domu. W okresie od 2001 r. do 2006 r. to głównie J. J. prowadził działalność gospodarczą, a wnioskodawczyni nadzorowała ją i w razie potrzeby podejmowała odpowiednie działania organizacyjne. Pismem z dnia 8 lutego 2006 r. wnioskodawczyni wypowiedziała umowę spółki.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy wskazał, że między byłymi małżonkami nie było sporu co do składników majątku wspólnego stron, wymienionych w punkcie pierwszym orzeczenia, jak i ich wartości oraz dokonania w tym zakresie podziału majątku poprzez ich przydzielenie uczestnikowi, ze spłatą na rzecz wnioskodawczyni. Zaznaczył, że w toku postępowania nie zostało wykazane, by w dacie podziału majątku wspólnego istniały jakiegokolwiek inne ruchomości, stanowiące składniki tego majątku. Wskazał, że maszyna „overlock” nie może być objęta podziałem majątku, skoro została nabyta w drodze darowizny przez wnioskodawczynię i stanowi jej majątek osobisty (art. 33 pkt 2 k.r.o.). Analizując zgromadzony w sprawie materiał dowodowy stanął na stanowisku, że nie zaistniały ważne powody uzasadniające ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym (art. 43 § 2 k.r.o.).

Przyjął, że w skład majątku wspólnego stron nie wchodzi przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55² k.c. Wskazał, że strony prowadziły wspólnie działalność gospodarczą w okresie od 1993 r. do 2006 r. jako wspólnicy spółki cywilnej, a majątek spółki cywilnej stanowi wspólność łączną regulowaną odrębnymi przepisami. Zaznaczył, że z art. 33 pkt 3 k.r.o. wynika, że prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom stanowią majątek osobisty małżonków, także wtedy gdy, małżonkowie są jedynymi

wspólnikami spółki cywilnej. Wówczas funkcjonują równolegle cztery – odrębne względem siebie - masy majątkowe, tj. majątki osobiste małżonków, majątek wspólny objęty wspólnością małżeńską oraz majątek stanowiący wspólność łączną małżonków jako wspólników spółki cywilnej. Wskazał, że w przypadku rozwiązania umowy spółki cywilnej udział w poszczególnych przedmiotach wchodzących w skład majątku spółki cywilnej staje się majątkiem osobistym małżonków. Niezależnie zatem od tego, czy doszło do skutecznego ustania wspólności łącznej wspólników spółki cywilnej majątek objęty tą wspólnością nigdy nie wchodził i nie wchodzi do majątku wspólnego małżonków.

O nakładach z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika w postaci nieruchomości Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 45 k.r.o. w brzmieniu po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691 – dalej: „ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r.”) zgodnie z art. 5 ust. 5 pkt 3 tej ustawy. Stwierdził, że w sprawie udowodniony został zarówno fakt poczynienia nakładów na nieruchomość stanowiącą majątek osobisty uczestnika kosztem majątku wspólnego stron oraz to, że nakłady te spowodowały wzrost wartości nieruchomości na chwilę ustania wspólności małżeńskiej, wykazana została również jego wartość. Miał na względzie, że wartość tej nieruchomości według stanu na dzień ustania wspólności, a cen aktualnych wynosi 906.630 zł, a wartość według stanu na 1996 r., kiedy budynek osiągnął etap stanu surowego zamkniętego, a cen aktualnych stanowi kwotę 602.150 zł. Wzrost wartości nieruchomości spowodowany nakładami z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika wyraża się zatem kwotą 304.480 zł, z której połowa (152.440 zł) przysługuje tytułem spłaty wnioskodawczyni. Sąd Rejonowy nie rozliczał nakładów z majątku osobistego wnioskodawczyni na majątek osobisty uczestnika i nie czynił w tym zakresie ustaleń faktycznych, wnioskodawczyni nie zgłosiła bowiem ostatecznie wniosku o ich rozliczenie.

Postanowieniem z dnia 29 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację wnioskodawczyni i uczestnika, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną, dokonaną przez Sąd Rejonowy. Wskazał, że Sąd pierwszej instancji zasadnie uznał, że spółka cywilna, a więc i przedsiębiorstwo stanowiące jej majątek,

nie wchodzi do majątku wspólnego stron, bowiem konsekwencją zawiązania spółki cywilnej jest powstanie odrębnej od majątku poszczególnych wspólników masy majątkowej, tj. majątku spółki cywilnej. W konsekwencji majątek spółki cywilnej z wyłącznym udziałem małżonków nie podlega rozliczeniu w sprawie o podział majątku wspólnego małżonków, a rozliczenie takie, o ile taka jest wola byłych małżonków, może być dokonane w odrębnym postępowaniu. Nie podzielił również zarzutu wnioskodawczynie co do tego, że Sąd Rejonowy błędnie oceniając materiał dowodowy przyjął, że uczestnik posiadał majątek osobisty, pozwalający mu na sfinansowanie pierwszego etapu budowy domu. Wskazał, że skoro wnioskodawczynie zarzucała, że źródłem finansowania budowy domu do stanu surowego nie były środki stanowiące majątek osobisty uczestnika, to według zasady rozkładu ciężaru dowodu, powinna przedstawić środki dowodowe, które uzasadniałyby dokonanie odmiennych ustaleń, zgodnie z którymi pieniądze i przedmioty przeznaczone na tę inwestycję pochodziły z majątku wspólnego, a nie z majątku osobistego uczestnika, czego nie uczyniła.

Od powyższego postanowienia skargę kasacyjną złożyła wnioskodawczynie, zaskarżając je w części oddalającej jej apelację oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania, domagając się jego uchylenia w tej części i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie, uchylenia i orzeczenia co do istoty sprawy przez ustalenie, że w skład majątku wspólnego stron wchodzi wartość majątku po zlikwidowanym przedsiębiorstwie spółki cywilnej o wartości 1 mln zł, przyznanie składników tego przedsiębiorstwa na własność uczestnikowi ze splatą na rzecz wnioskodawczynie połowy wartości tego majątku (500.000 zł) oraz zasądzenie od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kwoty 453.315 zł tytułem nakładów z majątku wspólnego poniesionych na wybudowanie domu mieszkalnego z częścią produkcyjną przy ul. S.[...] w K..

Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 31 § 1 i § 2 k.r.o. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, iż wobec ustalenia, że stan surowy nieruchomości w K. został uzyskany wyłącznie poprzez nakłady z majątku osobistego uczestnika, przedmiotowa nieruchomość jako całość nie stanowi majątku dorobkowego stron w rozumieniu art. 31 k.r.o., co powinno skutkować zasądzeniem na jej rzecz kwoty 453.315 zł, odpowiadającej ½ wartości tej

nieruchomości; art. 45 k.r.o. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, w zakresie w jakim zaskarżone orzeczenie pomija obowiązek sądu rozliczenia z urzędu, niezależnie od interpretacji stanowiska pełnomocnika wnioskodawczyni w tym zakresie, nakładów dokonanych z majątku odrębnego wnioskodawczyni na majątek odrębny uczestnika i majątek prowadzonej w formie spółki cywilnej działalności gospodarczej stron; art. 45 k.r.o. przez jego niezastosowanie i brak (niezależnie od wniosków stron) rozliczenia nakładów (w tym kwot pieniężnych) przeznaczonych na pokrycie wkładu małżonków w spółce cywilnej; art. 33 pkt 3 w zw. z art. 31 k.r.o. w zw. z art. 868 w zw. z art. 875 k.c. poprzez błędne zastosowanie przepisów dotyczących skutków ustania współwłasności łącznej majątku spółki cywilnej, prowadzonej przez strony do 2006 r. i nie dokonanie rozliczenia majątku spółki cywilnej w ramach podziału majątku wspólnego byłych małżonków oraz przepisów postępowania, tj. art. 232 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 45 k.r.o. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez zaniechanie obligatoryjnej inicjatywy Sądu w zakresie wyjaśnienia wszystkich składników majątku wspólnego oraz rozliczenia nakładów w tym z majątku wspólnego na majątek uczestnika i odrębny majątek spółki cywilnej, art. 321 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że w świetle okoliczności sprawy Sąd nie był uprawniony do ustaleń i do orzekania w zakresie zwrotu na rzecz wnioskodawczyni wartości nakładów dokonanych z jej majątku odrębnego na majątek odrębny uczestnika oraz z jej majątku odrębnego na majątek spółki cywilnej, art. 328 § 2 oraz art. 378 k.p.c. poprzez brak możliwości rekonstrukcji podstaw prawnych i faktycznych orzeczenia w zakresie rozstrzygnięcia zgłoszonych w apelacji zarzutów, dotyczących naruszenia przez Sąd pierwszej instancji swobodnej oceny dowodów oraz niedostateczne odniesienie się do zarzutu niewłaściwego uzasadnienia orzeczenia pierwszej instancji, co uniemożliwia kontrolę prawidłowości zaskarżonego orzeczenia oraz art. 316 § 1 w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. przez nie odniesienie się do wszystkich zarzutów apelacyjnych.

Uczestnik wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W rozpoznawanej sprawie powstało zagadnienie, czy sprawa o podział majątku wspólnego byłych małżonków może być kumulowana z podziałem majątku spółki cywilnej, w której małżonkowie byli jedynymi wspólnikami.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego już w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. dopuszczano istnienie między małżonkami spółki cywilnej. Podkreślano jednak, że należy odróżnić ustrój wspólności majątkowej małżonków od stosunku prawnego spółki cywilnej, który podlega wyłącznie przepisom kodeksu cywilnego regulującym spółkę cywilną. Wskazywano również, że małżonkowie decydując się na prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółki cywilnej ponoszą ryzyko związane z trudnościami oddzielenia obu majątków. W konsekwencji przyjęto, że majątek spółki cywilnej z wyłącznym udziałem małżonków pozostaje poza ustrojowym stosunkiem majątkowym, co oznacza, że w toku postępowania o podział majątku wspólnego małżonków nie podlegają rozliczeniu przedmioty majątkowe, które w chwili ustania wspólności wchodziły w skład spółki cywilnej z wyłącznym udziałem małżonków (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2004 r., III CZP 46/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 152, uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., III CZP 14/12, nie publ. oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2007 r., V CSK 132/07, nie publ., i z dnia 30 listopada 1995 r., II CRN 132/95, nie publ.).

Z uwagi na duże trudności konstrukcyjne związane z określeniem konsekwencji prawnych przynależności prawa jednocześnie do dwóch wspólności o charakterze łącznym tj. majątku wspólnego małżonków i wspólności podlegającej innym przepisom – w tym wspólności wynikającej z zawiązania spółki cywilnej (art. 863 k.c.) ustawodawca nowelizując kodeks rodzinny i opiekuńczy ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. rozwiązując ten problem przesądził, że do majątku osobistego każdego z małżonków wchodzi prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (art. 33 pkt 3 k.r.o.). W świetle tej regulacji do majątku osobistego małżonka należą zarówno korporacyjne, jak i obligacyjne prawa spółkowe. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej wprost wskazano, że zmierza ona do wyeliminowania wielu trudności praktycznych wiążących się ze zbiegiem konsekwencji prawnych wynikających

z przynależności prawa jednocześnie do wspólności majątkowej małżeńskiej i innego rodzaju wspólności łącznej, a konsekwencją przyjętego rozwiązania powinno być zastosowanie w tym zakresie odrębnych przepisów właściwych dla danej wspólności, co dotyczy zarówno sytuacji, gdy jeden z małżonków jest współnikiem lub gdy każdy z małżonków jest współnikiem innej spółki, jak i spółki zawiązanej przez oboje małżonków (Sejm RP IV Kadencji, Nr druku 1566, str. 27).

W analizowanym przypadku podstawą prawną rozstrzygnięcia są przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu obowiązującym po wejściu w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. (20 stycznia 2005 r.), skoro znajdują one zastosowanie do zaliczenia składników majątkowych istniejących w tym dniu oraz do relewantnych zdarzeń prawnych w zakresie stosunków majątkowych małżonków powstałych w okresie trwania wspólności ustawowej (art. 5 ust. 1 i 2 ustawy).

Pod pojęciem praw majątkowych wynikających ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (art. 33 pkt 3 k.r.o.) należy rozumieć w przypadku spółki cywilnej prawa wchodzące w jej skład, ale także roszczenie o zwrot wkładu w przypadku wystąpienia współnika ze spółki i wierzytelność z tytułu udziału po rozwiązaniu spółki. W konsekwencji do majątku osobistego małżonków będą również należały wszystkie prawa majątkowe nabyte po rozwiązaniu i likwidacji spółki cywilnej oraz ich surogaty (art. 33 pkt 10 k.r.o.). Następstwem rozwiązania spółki, jest jedynie zmiana statusu prawnego wspólności łącznej, która przekształca się odpowiednio we wspólność masy majątkowej, do której odpowiednio zastosowanie mają przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 875 § 1 k.c.), z uwzględnieniem odmienności wynikających z art. 875 § 2 i 3 k.c. (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2010 r., I CSK 462/09, nie publ., z dnia 14 czerwca 2012 r., I CSK 459/11, nie publ., z dnia 21 maja 2014 r., II CSK 455/13, nie publ., z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 593/15, nie publ., z dnia 15 listopada 2016 r., III CSK 345/15, nie publ., i z dnia 6 kwietnia 2018 r., IV CSK 545/17, nie publ.). Jeżeli przedmioty majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom stanowią majątek osobisty małżonków, to również udział we wspólnym majątku powstały na skutek rozwiązania spółki stanowi majątek osobisty małżonków, podobnie jak zwracane wkłady (art. 875 § 2 k.c.), czy nadwyżka wspólnego majątku wypłacana

wspólnikom stosownie do ich udziału w zyskach spółki (art. 875 § 3 k.c.). Okoliczność, że wkłady wniesione przez małżonków do spółki cywilnej zostały pokryte z majątku wspólnego nie zmienia oceny, że dokonane przez małżonków przesunięcie majątkowe spowodowało, że przysługujące im prawa wspólników spółki cywilnej uzyskane w zamian za wniesienie wkładów weszły w skład ich majątku osobistego.

Nieadekwatne jest odwoływanie się przez skarżącą na poparcie poglądu przeciwnego do poglądów judykatury dotyczących stanów faktycznych, w których jeden z małżonków jest wspólnikiem spółki cywilnej, a drugi pozostaje poza stosunkiem prawnym spółki cywilnej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że instrumentem prawnym pozwalającym chronić interesy małżonka nie będącego wspólnikiem, w przypadku przysporzeń z majątku wspólnego, które stały się majątkiem łącznym wspólników spółki cywilnej, jest stosowany analogicznie art. 45 § 1 k.r.o. Przedmiotem rozliczeń – których dokonuje się przy podziale majątku wspólnego (45 § 2 k.r.o.) - jest wierzytelność z tytułu nakładu z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika obejmująca przysługujące mu prawa wspólnika spółki cywilnej uzyskane w zamian za wniesienie wkładów (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2004 r., III CZP 46/04 i z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2007 r., II CSK 321/06, nie publ., z dnia 21 lutego 2008 r., III CZP 148/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 23, z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 548/07, nie publ., z dnia 17 czerwca 2010 r., III CSK 274/09, OSNC – ZD 2011, nr 1, poz. 9, i z dnia 17 kwietnia 2013 r., I CSK 468/12, nie publ.).

Regulacja ta nie może jednak znaleźć zastosowania w sprawie, w której obaj małżonkowie byli wspólnikami spółki cywilnej. Skoro nakładami w rozumieniu art. 45 k.r.o. są wszelkie przysporzenia na rzecz jednej masy majątkowej dokonane z uszczerbkiem dla drugiej masy majątkowej (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2004 r., III CZP 46/04), to w przypadku spółki cywilnej z udziałem obojga małżonków są oni nadal współuprawnieni, jako wspólnicy do jej majątku, nie doznają zatem uszczerbku w rozumieniu art. 45 k.r.o.

Do odmiennej oceny nie prowadzi przytoczone w uzasadnieniu skargi stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 stycznia 2013 r. (II CSK 193/12, nie publ.), skoro zapadło ono w odmiennym stanie faktycznym. W sprawie tej powstał problem rozliczenia wartości usług świadczonych przez jednego z małżonków będącego współnikiem spółki cywilnej po rozwiązaniu spółki, a nie podziału majątku spółki cywilnej, w której współnikami - jak w rozpoznawanym przypadku – byli oboje małżonkowie. Sąd Najwyższy przyjął, że małżonek nie może żądać rozliczenia wartości usług świadczonych przez jednego z małżonków na rzecz spółki cywilnej na podstawie art. 45 § 1 k.r.o., usługi nie stanowiły bowiem wkładu wchodzącego do majątku spółki i po rozwiązaniu spółki współnikowi nie przysługiwał zwrot ich wartości. W konsekwencji surogat nabyty w zamian za majątek uzyskany w wyniku podziału majątku wspólnego spółki cywilnej, w tej szczególnej sytuacji, będzie należał do majątku wspólnego małżonków, za czym przemawia brak zamiaru ustawodawcy ograniczenia, także po rozwiązaniu umowy spółki cywilnej, składu majątku wspólnego oraz brak uzasadnienia aksjologicznego do trwałego zróżnicowania stanu majątkowego małżonków przez wyłączenie możliwości objęcia podziałem wartości praw majątkowych uzyskanych z tytułu prowadzenia przez jednego z małżonków działalności gospodarczej w formie spółki cywilnej. Sytuacja przysporzenia w majątku osobistym małżonka będącego współnikiem z uszczerbkiem dla majątku dorobkowego małżonków, z którego został wniesiony wkład do spółki osobowej, z natury rzeczy nie zachodzi w realiach rozpoznawanej sprawy. Skarżąca, jako współnik spółki cywilnej, może bowiem zgłosić żądanie przeprowadzenia w odrębnym postępowaniu nieprocesowym podziału majątku spółki cywilnej, zgodnie z umową spółki (k. 11-12) i przepisami kodeksu cywilnego o spółce cywilnej (art. 875 k.c.).

Nie ma również podstaw do objęcia postępowaniem o podział majątku wspólnego podziału majątku spółki cywilnej, w której jedynymi współnikami byli małżonkowie, na podstawie analogicznie stosowanego art. 45 k.r.o., skoro niedopuszczalne jest stosowanie przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

regulującego ustrojowe stosunki majątkowe małżonków do innych stosunków prawnych niż małżeństwo (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 1955 r., II Co 7/55, OSN 1956, z. III, poz. 72 i z dnia 30 stycznia 1986 r., III CZP 79/85,

OSNCP 1987, nr 1, poz. 2 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2000, IV CKN 32/00, OSNC 2000, nr 12, poz. 222), co tym bardziej powinno dotyczyć spółki cywilnej realizującej wyłącznie cele gospodarcze.

Za zajęтым stanowiskiem przemawiają również istotne racje pragmatyczne. Majątek spółki cywilnej podlega regulacji zawartej w kodeksie cywilnym (art. 860-875 k.c.), a majątek wspólny małżonków regulacji zawartej w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (art. 31 i nast.), czego konsekwencją są odrębne zasady podziału tych majątków. Służą one różnym celom, w przypadku spółki cywilnej jest to cel gospodarczy, a majątek wspólny małżonków ma służyć ochronie rodziny. Rozliczenie współników spółki cywilnej może nastąpić po rozwiązaniu spółki, zakończeniu postępowania likwidacyjnego, w trakcie którego powinny zostać zaspokojone roszczenia wierzycieli (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 101/01, nie publ.). Celem włączenia praw majątkowych wynikających ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom do majątków osobistych małżonków było uniknięcie komplikacji prawnych, zapewnienie małżonkom prowadzącym działalność gospodarczą między innymi w formie spółki cywilnej, jak największej swobody, a także ochrona integralności spółki, praw innych współników i wierzycieli. Z celami tymi będzie korespondowało przeprowadzanie podziału majątku spółki cywilnej poza podziałem majątku wspólnego, skoro pozwoli na szybsze uregulowanie spraw majątkowych związanych z prowadzoną przez małżonków działalnością gospodarczą. Uprości to postępowanie i pozwoli uniknąć komplikacji sytuacji prawnej małżonków, innych współników (jeśli spółka jest prowadzona z udziałem osób trzecich) jak i kontrahentów (wierzycieli) spółki cywilnej ograniczając możliwość ich pokrzywdzenia długotrwałością postępowania działowego.

Z przytoczonych względów zarzut naruszenia art. 33 pkt 3 w. zw. z art. 31 k.r.o. w zw. z art. 868 k.c. oraz w zw. z art. 875 k.c. nie zasługiwał na uwzględnienie.

Zarzut naruszenia art. 31 § 1 i 2 k.r.o. sprowadza się do zakwestionowania stanowiska Sądu Okręgowego, że nieruchomości położona w K., przy ulicy S. [...] stanowi majątek osobisty uczestnika. Według skarżącej, proporcja środków wydatkowanych z majątku wspólnego i majątku osobistego na nieruchomości objętą

sporem, fakt jej zabudowania w czasie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej, jak i ustawowa zasada preferencji majątku wspólnego, przemawia za przyjęciem, że nieruchomości ta należy do majątku wspólnego, co powinno skutkować zasądzeniem na jej rzecz spłaty odpowiadającej wartości połowy tego majątku. Stanowisko to nie zasługuje na podzielenie.

Po pierwsze, zasada nieograniczonego składu majątku wspólnego (art. 31 § 2 k.r.o.) i zasada *numerus clausus* majątku osobistego (art. 33 k.r.o.) przemawia za przesądzeniem wątpliwości, dotyczących przynależności danego przedmiotu do majątku wspólnego na korzyść tego majątku. W rozpatrywanym przypadku wątpliwości co do przynależności nieruchomości do majątku osobistego uczestnika nie zachodzą, z wiążącej Sąd Najwyższy podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) wynika bowiem, że użytkowanie wieczyste działki gruntu następnie przekształcone w prawo własności, uczestnik uzyskał w drodze darowizny od rodziców (art. 33 pkt 2 k.r.o.). Skoro budynek trwale z gruntem związany stanowi część składową nieruchomości (art. 47 § 2 i 48 k.c.), to zgodnie z zasadą *superficies solo cedit* nie może być odrębnym od gruntu przedmiotem własności, niezależnie od proporcji, w jakich nakłady poniesione z majątku wspólnego na zabudowę nieruchomości pozostają do wartości nieruchomości gruntowej.

Po drugie, w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że rzecz nabyta w trakcie trwania małżeństwa, w którym obowiązuje ustawowa wspólność majątkowa, w części ze środków pochodzących z majątku osobistego jednego z małżonków, a w części z ich majątku wspólnego, wchodzi do majątku osobistego małżonka i do majątku wspólnego małżonków w udziałach odpowiadających stosunkowi środków przeznaczonych z tych majątków na jej nabycie, chyba, że świadczenie z majątku osobistego lub majątku wspólnego przekazane na nabycie rzeczy miało charakter nakładu, odpowiednio, na majątek wspólny lub osobisty (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2018 r., III CZP 45/18, IC 2018, nr 11, str. 6 i orzecznictwo Sądu Najwyższego przytoczone w jej uzasadnieniu). W analizowanym przypadku działka została nabyta przez uczestnika w drodze darowizny od rodziców, a inwestycje na niej czynione czy to ze środków pochodzących z majątku osobistego uczestnika (budowa do stanu

surowego otwartego), czy z majątku wspólnego miały tylko charakter nakładów. Z przytoczonych względów nieadekwatne do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia są rozważania skarżącej, wsparte judykaturą Sądu Najwyższego dotyczące sytuacji, gdy przedmiot majątkowy zostaje nabyty w części z środków pochodzących z majątku wspólnego, a w części z majątku osobistego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1962 r., III Co 2/62, OSNC 1963, nr 10, poz. 217, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2000 r., V CSK 50/00, nie publ. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2013 r., IV CSK 521/12, OSNC- ZD 2013, nr 4, poz. 83).

Po trzecie, zarzut ten w zakresie w jakim dotyczy wysokości nakładów na nieruchomości stanowiącą majątek osobisty uczestnika uchyla się spod kontroli kasacyjnej, skoro sprowadza się do kwestionowania ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy, z których wynika, że wartość nieruchomości według stanu na dzień ustania wspólności, a cen aktualnych wynosi 906.630 zł, z czego nakłady z majątku wspólnego na nieruchomości wynoszą jedynie 304.480 zł. Wprawdzie skarżąca twierdziła, że nakłady te były znacznie wyższe, ale okoliczności tych w toku postępowania, w ocenie Sądów obu instancji nie wykazała, a kontrola prawidłowości dokonanej przez Sądy *meriti* oceny materiału dowodowego w postępowaniu kasacyjnym nie jest możliwa.

Co do zasady dyspozycją art. 45 § 1 k.r.o. nie jest objęte orzekanie przy podziale majątku wspólnego o rozliczeniach wydatków i nakładów poczynionych kosztem majątku osobistego jednego z małżonków na majątek osobisty drugiego (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1970 r., III CRN 90/70, OSNPG 1970, nr 11-12, poz. 61). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto jednak, że rozliczenie nakładów i wydatków z majątku osobistego na majątek osobisty jest dopuszczalne w toku postępowania o podział majątku wspólnego, jeżeli zachodzi potrzeba kompleksowego rozliczenia nakładów pochodzących zarówno z majątku wspólnego, jak i z majątków osobistych w jednym postępowaniu, w tym zwłaszcza w sytuacji, gdy – jak w rozpoznawanym przypadku, na majątek osobisty jednego z małżonków dokonano zarówno nakładów z majątku wspólnego, jak i według twierdzeń wnioskodawczyni, z jej majątku osobistego. Dokonywanie rozliczeń w dwóch odrębnych postępowaniach

byłoby w takich sytuacjach niecelowe, zwłaszcza, że w art. 567 i 618 k.p.c. widoczna jest tendencja do całościowego rozliczania wszystkich nakładów w jednym postępowaniu (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1980 r., III CZP 46/80, OSNCP 1981, nr 11, poz. 206, z dnia 5 marca 2003 r., III CZP 99/02, OSNC 2003, nr 12, poz. 159 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2002 r., IV CKN 1108/00, OSNC 2003, nr 9, poz. 123).

Sąd Okręgowy nie naruszył jednak art. 45 k.r.o. oraz art. 321 k.p.c. nie rozliczając nakładów z majątku osobistego wnioskodawczyni na majątek osobisty uczestnika. Stosownie do art. 45 § 1 k.r.o. każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem nakładów i wydatków koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Może żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Na tle tej regulacji w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że w sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami sąd orzeka o zwrocie wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny tylko na wniosek (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1984 r., III CRN 315/83, nie publ., z dnia 16 października 1997 r., II CKN 395/97, nie publ., z dnia 1 grudnia 2011 r., I CSK 78/11, nie publ., i z dnia 4 kwietnia 2012 r., I CSK 323/11, nie publ.).

Zasada ta tym bardziej znajduje zastosowanie, gdy w podziale majątku mają być rozliczone nakłady z majątku osobistego na majątek osobisty, dla których podstawę materialnoprawną rozliczeń nie stanowi art. 45 k.r.o., lecz przepisy kodeksu cywilnego. Jedynie ustalenie wartości nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty jednego z małżonków następuje bez względu na inicjatywę dowodową uczestników postępowania (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2008 r., III CZP 148/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 23). Bezzasadny jest zatem zarzut, że Sąd Okręgowy naruszył art. 232 zd. drugie k.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nie przeprowadzając z urzędu dowodów na okoliczność poniesienia przez skarżącą nakładów z majątku osobistego na nieruchomość stanowiącą majątek osobisty uczestnika.

W piśmie z dnia 9 kwietnia 2010 r. wnioskodawczyni istotnie wniosła o rozliczenie nakładów w kwocie 110.000 zł, które miała ponieść z majątku osobistego na budowę i wyposażenie domu jednorodzinnego położonego w K. (k. 86-88), ale ostatecznie na rozprawie w dniu 30 września 2015 r. przed Sądem Rejonowym w W. reprezentujący powódkę zawodowy pełnomocnik wniosku tego nie podtrzymał, stwierdzając, że wnioskodawczyni nie wnosi o rozliczenie nakładów poniesionych z majątku osobistego na majątek osobisty uczestnika (k. 439). Wobec ostatecznie sprecyzowanego stanowiska wnioskodawczyni w tym przedmiocie Sąd Rejonowy o tych nakładach nie orzekał (k. 444). Jeżeli skarżąca stała na stanowisku, że Sąd powinien, mimo treści złożonego oświadczenia, rozpoznać wniosek merytorycznie, przysługiwał jej wniosek o uzupełnienie orzeczenia Sądu pierwszej instancji. Do rozpatrzenia takiego żądania mają bowiem zastosowanie przepisy postępowania procesowego, czego konsekwencją jest również konieczność rozstrzygnięcia przez Sąd o całości tak zgłoszonego żądania w sposób pozytywny lub negatywny. Taka praktyka stwarza jasność co do dalszych środków prawnych przysługujących zainteresowanym uczestnikom; postanowienie podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych, w wypadku zaś niepełnego rozstrzygnięcia co do omawianego roszczenia, orzeczenie może zostać uzupełnione (art. 351 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

W konsekwencji w razie nie rozstrzygnięcia przez sąd pierwszej instancji o całości żądania niedopuszczalna jest apelacja w zakresie pominiętego żądania z powodu braku substratu zaskarżenia (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2011 r., I CSK 78/11, „Izba Cywilna” 2012, nr 11, str. 44, z dnia 14 grudnia 2011 r., I CSK 138/11, OSNC 2012 r., nr 7-8, poz. 89, i z dnia 15 października 2015 r., III CSK 195/15, nie publ.). Wniosku takiego skarżąca jednak nie składała, nie poruszała również problematyki rozliczania tych nakładów w apelacji. Teza natomiast, że Sądy obu instancji miały obowiązek orzekać o tych nakładach z urzędu nie znajduje żadnego oparcia ani w treści art. 45 § 1 k.r.o., ani w poglądach piśmiennictwa i judykatury dotyczących zasad orzekania o tych nakładach. Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że roszczenie o zwrot wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek osobisty może być dochodzone także po dokonaniu podziału majątku wspólnego (art. 45 k.r.o. w zw.

z art. 618 w zw. z art. 567 § 3 i 688 k.p.c.)

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. nie powiązany z art. 391 § 1 k.p.c., mimo, że dotyczy uzasadnienia orzeczenia Sądu drugiej instancji oraz zarzut naruszenia art. 316 § 1 w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. są bezzasadne. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się konsekwentnie, że naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. może być zarzucane w skardze kasacyjnej tylko wyjątkowo, gdy wady uzasadnienia uniemożliwiają dokonanie kontroli kasacyjnej z uwagi na jego sporządzenie w sposób nie pozwalający na zorientowanie się w przyczynach natury faktycznej i prawnej, które legły u podstaw rozstrzygnięcia. Wbrew zarzutom skargi, wymogi te w analizowanym przypadku zostały zrealizowane, Sąd Okręgowy podzielił bowiem ustalenia faktyczne i przeprowadzoną przez Sąd pierwszej instancji ocenę dowodów, a także poczynione przez ten Sąd rozważania prawne i odniósł się w niezbędnym zakresie do zarzutów apelacji. Z art. 378 § 1 k.p.c. nie wynika konieczność osobnego omówienia przez sąd w uzasadnieniu orzeczenia każdego argumentu podniesionego w apelacji. Za wystarczające należy uznać odniesienie się do sformułowanych w apelacji zarzutów i wniosków w sposób wskazujący na to, że zostały one przez sąd drugiej instancji w całości rozważone, przed wydaniem orzeczenia (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 296/09, M.Pr.Bank. 2012, nr 4, s. 19, z dnia 26 kwietnia 2012 r., III CSK 300/11, OSNC 2012 r., nr 12, poz. 144, i z dnia 4 września 2014 r., II CSK 478/13, OSNC–ZD 2015 r., nr D, poz. 64).

W rozpoznawanym przypadku wymagania te zostały zrealizowane. Sąd Okręgowy przeprowadził w wymaganym zakresie kontrolę prawidłowości zaskarżonego orzeczenia, zbadał zasadność zarzutów apelacji, a okoliczność, że nie zostały one podzielone, nie może być identyfikowane z brakiem ich rozważenia. Sąd drugiej instancji nie miał obowiązku czynić ustaleń i rozważań dotyczących nakładów z majątku osobistego wnioskodawczyni na nieruchomości stanowiącą majątek osobisty uczestnika, skoro z przyczyn wyżej podniesionych nie zostały one skutecznie zgłoszone przez skarżącą do rozliczenia. Nie zasługuje na podzielenie stanowisko skarżącej, że Sąd Okręgowy nie odniósł się do zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Zarzut ten dotyczył powierzchownej, wybiórczej i arbitralnej

oceny dowodów, przede wszystkim w zakresie ustalenia składu, wysokości i sposobu nabycia majątku osobistego uczestnika (k. 483). Sąd Okręgowy go nie podzielił wskazując, w jakim sytuacjach wadliwe sporządzenie uzasadnienia może być skuteczną podstawą apelacji i zwracając uwagę, że treść zarzutu wskazuje, że stanowi on w istocie ujęty w innej formie prawnej zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., który został przez Sąd rozważony.

Z przytoczonych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną, o kosztach postępowania kasacyjnego orzekając na podstawie art. 520 § 3 k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 3 w zw. § 4 pkt 8 i § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).